

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

СОЦІОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота

Одеса
ОНУ імені І. І. Мечникова
2026

**УДК 316.624:316.647.82:316.485(072)
С693**

Укладач:

С. В. Романенко, кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи факультету психології та соціальної роботи Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Рецензенти:

Т. Є. Мосійчук, кандидат соціологічних наук, доцент кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій факультету міжнародних відносин, політології та соціології Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

О. О. Порнуліт, кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальної психології факультету психології та соціальної роботи Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

*Рекомендовано вченою радою факультету психології та соціальної роботи
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 3 від 10 грудня 2025 р.*

С693 **Соціологія** соціальних проблем [Електронний ресурс] : електрон. метод. рек. до практичних занять для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота / уклад. С. В. Романенко. Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2026. 19 с. 0,6 МБ.

Методичні рекомендації включають матеріали, що здатні допомогти студентам вивчити основні концептуальні погляди на соціальні проблеми та застосувати отримані знання при аналізі соціальних проблем сучасної України та світу.

Розраховано на здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота.

УДК 316.624:316.647.82:316.485(072)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Тема 1. Поняття про соціальну проблему	6
Тема 2. Соціологія соціальних проблем: історія та сучасність	7
Тема 3. Структура та динаміка соціальних проблем	8
Тема 4. Основні підходи до аналізу та дослідження соціальних проблем	9
Тема 5. «Вічні» соціальні проблеми та підходи до їх вивчення та вирішення	11
Тема 6. Соціотехнологічний потенціал соціології соціальних проблем	13
Тема 7. Соціологічне втручання та акціоністський підхід до соціальних проблем	14
Тема 8. Соціальна робота з конкретними соціальними проблемами	15
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	17

ПЕРЕДМОВА

Згідно з навчальним планом, «Соціологія соціальних проблем» є дисципліною циклу вибіркових компонентів освітньої програми, та її вивчення здійснюється на першому бакалаврському рівні вищої освіти. Методичні рекомендації з курсу «Соціологія соціальних проблем» розроблені на кафедрі соціальної роботи ОНУ імені І. І. Мечникова на основі освітньої програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти відповідно до робочої програми дисципліни.

Актуальність курсу «Соціологія соціальних проблем»

Соціологія соціальних проблем не є спеціальною соціологічною теорією або теорією середнього рівня. Це скоріше соціологічний підхід, якому генетично притаманна «проблемність», до розгляду та пошуку шляхів вирішення кола складних, «вічних» питань та ситуацій, що впливають на життя кожної людини, а тим самим стають неминучими проблемами в повсякденній практиці соціальних працівників. До таких соціальних проблем відносять: соціальну нерівність та бідність; погіршення стану здоров'я населення та загрози пандемій; алкоголізм, наркоманію, куріння; самотність; сирітство, соціальне сирітство; злочинність та багато інших.

Соціологія соціальних проблем надає новітні методологічні підходи до вивчення таких проблем не лише на регіональному, національному рівні, але й на глобальному. Важливість їх вивчення майбутніми соціальними працівниками в тому, що це дає можливість пошуку глобальних кроків для попередження поширення таких проблем та в перспективі зниження навантаження на систему соціальної роботи.

Все це робить курс «Соціології соціальних проблем» важливим кроком в підготовці майбутніх працівників соціальної сфери, що надає необхідне теоретичне та практичне підґрунтя для становлення бакалавра «Соціальної роботи» та майбутнього ефективного соціального працівника, якого можна розглядати як спеціаліста з вирішення соціальних проблем.

Мета курсу «Соціологія соціальних проблем» полягає в тому, щоб надати слухачам уявлення про науковий проблемний підхід до вивчення соціальної реальності; сформуванню системи знань про суспільство як процес та надати уявлення про методологічні підходи до вивчення соціальних проблем в їх постійній зміні та трансформації; сформуванню погляду на соціальну роботу як на мистецтво бачення, розуміння та врегулювання соціальних проблем.

Завдання курсу: ознайомити слухачів з особливостями проблемного підходу в соціальній науці та практиці; систематизувати вітчизняний та зарубіжний досвід вивчення соціальних проблем; розкрити сутність методів «соціологічної інтервенції» та «акціоністського» підходу в роботі соціального працівника; визначити роль та місце проблемного підходу в кар'єрі соціального працівника.

Планується, що в результаті вивчення курсу «Соціологія соціальних проблем» слухачі **знатимуть:**

- основні концепції соціальних проблем, що розвинуті в світовій соціології;
- типову структуру соціальних проблем, методи їх теоретичного та емпіричного вивчення;
- основні методи оцінки програм вирішення соціальних проблем.

В результаті вивчення даної навчальної дисципліни студенти **вмітимуть:**

- аналізувати конкретні соціальні проблеми;
- розробляти програми інтервенції в соціальні проблеми.

Курс складається з двох основних модулів, які можна розглядати умовно як теоретичний та емпіричний, хоча теорія та історія вивчення соціальних проблем, теоретичне підґрунтя, яке склалося в сучасній соціології, містять багато живих прикладів з нової та новітньої історії, що одночасно складає уявлення про практичні дії щодо вирішення соціальних проблем. В той же час аналітичний та емпіричний підхід щодо вирішення конкретних соціальних проблем з другого модуля звертається до засвоєної теоретичної бази та історії розв'язання складних соціальних проблем та задач модуля першого. Саме такий підхід робить соціологічні теорії, як традиційні (соціальної норми/патології/аномії, соціальної організації/дезорганізації, структурно-функціоналістські), так і альтернативні (конструкціоністський та інші суб'єктивістські підходи) «живими» та зрозумілими, а соціологічну аналітику наповнює глибоким науковим змістом. Модуль другий також передбачає індивідуальне занурення до соціальної аналітики конкретної обраної соціальної проблеми, вивчення існуючих способів вирішення та пошук нових підходів до її розв'язання на теоретичному, аналітичному, емпіричному й технологічному рівнях.

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ ПРО СОЦІАЛЬНУ ПРОБЛЕМУ

Питання для обговорення

1. *Проблемний підхід в сучасному науковому дискурсі.*
2. *Що з себе уявляє соціальна проблема. Що можна віднести до соціальних проблем.*
3. *Визначення соціальної проблеми.*
4. *Види та рівні соціальних проблем.*

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Соціальна проблема (від грец. «задача») – поняття міждисциплінарне, що використовується в дискурсі багатьох соціальних наук, в тому числі, в соціальній роботі. Найбільш широке тлумачення соціальної проблеми – це розбіжність між бажаним станом соціальної системи та наявним, між існуючим та належним, яка потребує зусиль з боку суспільства для її вирішення. Соціологічний підхід до вивчення соціальної проблеми цінний тим, що крім загально-теоретичного вивчення існуючих проблем, їхнього опису і типологізації. Він концентрує увагу на конкретизації, вимірі розриву між бажаним станом та наявним за допомогою аналізу об'єктивних показників; на дослідженні соціальних протиріч, що призводять до проблемної ситуації; на оцінці їхнього сприйняття суспільною думкою та на готовності суспільства до вирішення назрілих протиріч на основі аналізу даних спеціальних соціологічних досліджень.

При цьому слід зазначити, що сучасна соціологія соціальних проблем позиціонує себе як окрема дисципліна, що має свій особливий предмет вивчення та нараховує доволі багато наукових підходів до розгляду поняття «соціальна проблема». Окремо можна розглядати нормативний підхід, конфліктологічний, функціоналістський та конструктивістський.

Питання для самоконтролю

1. Що таке «соціальна проблема»? Чим відрізняються визначення в рамках різних підходів?
2. Як можна описати структуру соціальної проблеми?
3. Чим характеризується нормативний підхід до вивчення соціальних проблем?
4. В чому особливість функціоналістського погляду на соціальні проблеми?
5. Як можна описати конфліктологічний підхід до вивчення соціальних проблем?
6. Які альтернативні способи вивчення соціальних проблем Ви знаєте? В чому їх особливість?

Завдання для самостійної роботи

1. Як пов'язані концепції «соціальних змін» та соціологія соціальних проблем?
2. Соціально-політичні та ідеологічні доктрини щодо вивчення соціальних проблем.
3. Чи можливий комплексний, інтегративний підхід до вивчення соціальних проблем? В чому він міститься?

Рекомендована література [5, 6, 13, 14, 15, 16, 17].

ТЕМА 2. СОЦІОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Питання для обговорення

1. *Основні концепції соціології соціальних проблем.*
2. *Інституціоналізація соціології соціальних проблем.*
3. *Основні етапи розвитку та відомі дослідницькі проєкти.*
4. *Об'єктивістській підхід в соціології соціальних проблем.*
5. *Суб'єктивістській підхід в соціології соціальних проблем.*

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Виходячи з наведеного нами визначення соціальної проблеми як протиріччя між наявним та бажаним, важливим завданням вивчення соціальної проблеми стає аналіз суб'єктивного сприйняття проблеми та її об'єктивного стану. На допомогу тут можуть прийти об'єктивістській та суб'єктивістській підходи.

В рамках об'єктивістського підходу слід звернути увагу перш за все на теорію соціальних систем, з точки зору якої соціальна проблема – це те, що заважає нормальному функціонуванню соціальної системи. Це її певні дисфункції, які можуть бути пов'язані з невизначеністю цілей; в недостатній підготовці елементів системи, а також в їх можливому протиборстві та протистоянні.

Суб'єктивістській підхід до соціальних проблем робить акцент на власному відчутті та сприйнятті проблеми окремими суб'єктами. Тут виникає дуже важливе запитання, чому окремі проблеми набувають статусу соціальної проблеми, а інші – ні. Такий підхід дає також можливість виділити різні групи суб'єктів стосовно їхнього відношення до соціальної проблеми (причетні до проблеми або залучені до вирішення). Такий двовимірний підхід дає змогу

отримати модель соціальної проблеми, її структуру, на підґрунті якої можна шукати способи її рішення.

Питання для самоконтролю

1. Чи можна розглядати соціологію соціальних проблем як спеціальну соціологічну теорію?
2. Як пов'язані теорія соціальних змін та соціальні проблеми?
3. Системний підхід до визначення соціальних проблем.
4. Ціннісний підхід та соціальні проблеми.
5. Історія становлення соціології соціальних проблем.
6. Як пов'язані соціальні проблеми та соціальна робота?

Завдання для самостійної роботи

1. Розберіть, що з себе уявляє теорія соціальних змін?
2. Що дає системний підхід в аналізі соціальних проблем?
3. Що таке ціннісний підхід, та яка його роль в розкритті соціальних проблем?

Рекомендована література [5, 7, 13, 17].

ТЕМА 3. СТРУКТУРА ТА ДИНАМІКА СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Питання для обговорення

1. *Особливості соціологічного «кута зору» на соціальні проблеми.*
2. *Особливості методу соціології щодо вивчення соціальних проблем.*
3. *Структурний та змістовний аналіз соціальної проблеми.*
4. *Життєвий цикл соціальної проблеми.*
5. *Комплексний підхід як методологічна основа вивчення та вирішення соціальних проблем.*

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

З точки зору соціології соціальна проблема – це комплексне, багатовимірне явище, яке виникає в будь-якому суспільстві, за будь-які періоди та етапи його розвитку. Вони існували і будуть існувати завжди. Важливою відмінністю саме соціологічного погляду є те, що будь-яка соціальна проблема найтіснішим чином пов'язана з механізмом функціонування всієї суспільної системи, а тому її потрібно розглядати в комплексі з іншими сторонами існування суспільства та іншими соціальними проблемами. Саме соціологія

завдяки універсальності її методології здатна долати границі окремих дисциплін та вивчати різні прояви соціальної проблеми в їх тісному взаємозв'язку та взаємовпливі.

Аналіз структури та змісту проблеми починається з формулювання запитань. Запитання – це форма вираження проблеми, спосіб її формулювання. Соціальна проблема тоді уявляє з себе комплекс взаємозалежних запитань, що виникають у процесі пізнання чи практичної діяльності. Структура проблеми складається з трьох елементів – *предмета, змісту і обсягу*. Предмет проблеми задається тією галуззю суспільства, в якій виникає проблемна ситуація. Зміст проблеми складається з суперечливих висновків щодо предмета дослідження. Обсяг проблеми – це множина альтернативних гіпотез щодо її розв'язання.

Питання для самоконтролю

1. Джерела соціальних проблем та їх особливі риси.
2. Життєвий цикл соціальної проблеми, її структура та зміст.
3. В чому міститься комплексний підхід до вивчення соціальних проблем?
4. Яким чином отримати соціальні показники до вивчення соціальної проблеми?
5. Програми вивчення соціальної проблеми.

Завдання для самостійної роботи

Яку соціальну проблему особисто Ви хотіли б вивчити з точки зору соціології? Складіть чернетку програми такого дослідження.

Рекомендована література [6, 7, 8, 12, 13, 15, 23].

ТЕМА 4. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Питання для обговорення

1. *Схема вивчення соціальної проблеми.*
2. *Кількісна і якісна методології в виявленні та вивченні соціальних проблем.*
3. *Особливості застосування методів соціології в практиці вивчення соціальних проблем.*
4. *Технологічний рівень методу соціології в практиці вирішення соціальних проблем.*
5. *Соціологічна «інтервенція» в соціальні проблеми. Що це?*

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Метод соціології – універсальний комплекс методів, що можуть бути застосовані до будь-якої соціальної проблеми, це сукупність наукових операцій виміру соціальних сенсів подій, що складають сутність соціальної проблеми. Перший крок на такому шляху – виділення соціальної проблеми, наступний – визначення на її основі наукової проблеми. Це дає змогу визначитись з необхідними методами дослідження.

Метод аналізу документів – метод (група методик), з якого починається майже кожне соціологічне дослідження. Документом вважається матеріальне джерело первинної соціальної інформації. Можуть бути: письмові, статистичні, іконографічні, фонетичні документи. Їх аналіз може бути формалізованим (кількісним – контент-аналіз) або неформалізованим (оснований на розумінні документа, розкритті його глибинного змісту).

Метод спостереження. Соціологічне спостереження – це організоване, цілеспрямоване, систематизоване сприйняття будь-якого явища, риси, якості та особливості (одиниці спостереження) якого фіксуються спостерігачем. Можуть бути контрольовані / неконтрольовані, структуровані / неструктуровані, включені / невключені. Одна з форм – статистичне спостереження (звітність, перепис, спеціальні обстеження).

Опитування. Метод збору інформації про об'єкт дослідження в ході безпосередньої (інтерв'ю) або опосередкованої (анкетування) взаємодії інтерв'юера з респондентом. Різновидом є експертне опитування. Експерт – спеціаліст у сфері, що вивчається.

Соціальний експеримент – найбільш складний та затратний метод. Мета – отримання інформації про зміну показників діяльності об'єкта, що вивчається, в результаті направленої дії на нього заданих та контрольованих факторів (змінних). Відрізняється від інших методів соціології тим, що соціальні факти отримують шляхом зміни стану об'єкта вивчення.

Якісні методи: кейс-стаді, фокус групи, глибинне інтерв'ю, біографічний метод, соціометрія. Саме за допомогою комплексного застосування соціологічних методів виявляють зміст, структуру та життєві цикли (від актуалізації до деактуалізації) соціальної проблеми.

Питання для самоконтролю

1. Що таке операціоналізація соціальної проблеми?
2. Якісні методи дослідження: це які?
3. Чим відрізняються кількісні методи?
4. Що таке репрезентативність даних?
5. Що таке валідність даних?

6. Як обрати групу методів для вивчення соціальної проблеми?
7. Що таке соціальна технологія?

Завдання для самостійної роботи

1. Як Ви вважаєте, чи доцільне проведення соціологічних досліджень представниками інших професій? Які позитивні та негативні наслідки цього можуть бути?
2. Який соціальний експеримент Вам було б цікаво організувати та провести? Опишіть його методику.
3. Наведіть приклад успішної соціальної технології у вирішенні соціальної проблеми.
4. Напишіть реферат за темою заняття (для з/в).

Рекомендована література [1, 3, 4, 7, 11, 12, 16].

ТЕМА 5. «ВІЧНІ» СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПІДХОДИ ДО ЇХ ВИВЧЕННЯ ТА ВИРІШЕННЯ

Питання для обговорення

1. Локальні та глобальні соціальні проблеми.
2. Нерівність та дискримінація.
3. Девіація та делінквенція.
4. Безробіття та злочинність.
5. Війни та тероризм.
6. Інвайронментальні проблеми та ін.
7. Інтегральні показники виміру соціальних проблем.

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Уявлення про те, що в суспільстві існують соціальні проблеми, здається таким же старим, як і саме людство. Насправді, це не так. Хоча труднощі та страждання можна виявити в будь-якому суспільстві, в будь-який історичний період, ідея, що вони є соціальними проблемами, з якими можна і необхідно щось зробити, є відносно недавньою. Але при цьому є проблеми, які були важливими завжди, стільки, скільки існує людство, незалежно від їх усвідомлення. Це проблеми бідності, а отже нерівності, дискримінації, злочинності, проблеми розуміння поколінь та багато інших. Деякі з них носять місцевий характер, а деякі є частиною більш поширеної глобальної проблеми. Від цього, звичайно, залежать і способи їх вивчення, і методи втручання до них. Деякі можна розглядати на різних рівнях, що складає особливий інтерес з точки

зору соціології соціальних проблем. Наприклад, проблема нерівності, яка може розгортатися і на глобальному рівні, і на локальному. Цікаво, що для виміру таких проблем існують цілі групи інтегральних показників, що допомагають дослідити ситуацію як в цілому в світі, так і в окремій країні, побачити особливості прояву соціальної проблеми в окремо взятій країні.

Крім запропонованих вище «вічних» проблем та цілої низки з ними тісно пов'язаних можна запропонувати для розгляду в рамках практичних занять цілий ряд інших, які можуть складати поле для Вашого подальшого наукового пошуку в рамках дипломних проєктів. Наприклад, соціальні проблеми молоді в Україні та світі; проблеми охорони здоров'я, в тому числі ментального, поширення фобій та залежностей; сирітство – не менш вічна проблема, яку вирішити неспроможне жодне сучасне суспільство; екологічна проблема; демографічна проблема; проблема збереження і розвитку людської культури, чи можемо ми однозначно відповісти на питання: «Що ми переживаємо. Культурний розвиток, чи культурну деградацію?» та багато інших.

Питання для самоконтролю

1. Які, на Вашу думку, соціальні проблеми тісно пов'язані з проблемою соціальної нерівності?
2. З якими соціальними проблемами зараз стикається сучасна молодь в Україні? В світі? З якими вічними проблемами пов'язані ці проблеми?
3. Хвороби ХХІ століття: чи є вони соціальною проблемою?
4. Злочинність як глобальна соціальна проблема та як проблема в Україні. Якими показниками можна її охарактеризувати?
5. Глобальні проблеми людства. Які показники свідчать про глибину цих проблем в Україні та світі?

Завдання для самостійної роботи

Оберіть соціальну проблему, найбільш цікаву саме Вам. Проаналізуйте локальні та інтегральні показники, що характеризують цю проблему. Якою є «Ваша» соціальна проблема в локальному та глобальному вимірі?

Рекомендована література [1, 2, 3, 4, 9, 11, 12, 21, 24].

ТЕМА 6. СОЦІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Питання для обговорення

1. Соціальна діагностика соціальних проблем.
2. Соціальне прогнозування соціальної проблеми.
3. Соціальне проектування вирішення соціальної проблеми.
4. Соціальний інжиніринг соціальних проблем.
5. Можливості соціальної інженерії в перспективах розв'язання глобальних соціальних проблем.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Соціологічний підхід включає не тільки вивчення, але й процес втручання («соціологічної інтервенції») в соціальну проблему, який включає попередню оцінку, планування, впровадження та оцінку результатів. На першому етапі вивчається соціальна проблема, відбувається збір інформації, розглядається проблема з точки зору клієнта, що звернувся по допомогу. Оцінка допомагає визначити роль, участь та зобов'язання дослідницької групи у процесі втручання. Етап оцінки – це комплексне соціологічне дослідження, яке орієнтоване на характер проблеми та клієнтів.

Наступним етапом є планування кроків для досягнення цілей інтервенції. План являє собою офіційну (письмову) угоду між дослідницькою групою (інтервентами) та клієнтом, що визначає цілі, задачі, терміни виконання, ролі та обов'язки кожної залученої особи.

Третя фаза процесу зосереджена на впровадженні плану дій (власне інтервенції). Цей етап включає стратегії досягнення цілей. Завершальним етапом в процесі соціологічного втручання є оцінка. Соціологи використовують оціночні дослідження, щоб з'ясувати, чи спрацювала програма, чи були досягнуті цілі, чи відбулися зміни, чи виявляються будь-які непередбачені, ненавмисні результати та довгострокові наслідки.

Питання для самоконтролю

1. Що таке соціальна інженерія?
2. Як пов'язані соціальні технології та соціальний інжиніринг?
3. Як прикладна соціологія змінює соціальну реальність?
4. Що таке втручання «інтервенція» в соціальні проблеми?
5. Етапи соціологічної інтервенції.
6. Суб'єкти, об'єкти та рівні втручання в соціальні проблеми.

Завдання для самостійної роботи

1. Запропонуйте методи інтервенції щодо вирішення обраної Вами соціальної проблеми.
2. Який, з Вашої точки зору, соціотехнологічний та соціоінженерний потенціал соціології соціальних проблем? Напишіть реферат (для з/в).

Рекомендована література [9, 10, 11, 13, 21, 23].

ТЕМА 7. СОЦІОЛОГІЧНЕ ВТРУЧАННЯ ТА АКЦІОНІСТСЬКИЙ ПІДХІД ДО СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

Питання для обговорення

1. *Соціологічні теорії та практика інтервенції в соціальні проблеми.*
2. *Перспективи вирішення соціальних проблем з точки зору теорії соціального розвитку.*
3. *Особливості розв'язання соціальних проблем з точки зору теорії соціальної дезорганізації.*
4. *Теорія соціального контролю та практика рішення соціальних проблем.*
5. *Особливості процесу раннього втручання.*
6. *Акціонізм як соціальна практика та як мистецтво.*

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

Взагалі існує три рівні (мікро-, мезо- та макро-) соціологічного аналізу соціальних проблем, кожний з яких потребує застосування тих чи інших соціологічних концепцій, і кожний з яких робить дуже важливий внесок в формування плану соціологічного втручання. Тобто комплексний розгляд соціальної проблеми неможливий без аналізу на кожному рівні.

Макросоціологічний аналіз вивчає великі соціальні одиниці, включаючи глобальні та національні системи, політику, процеси, корпорації, програми та організації. Аналіз макрорівня включає дослідження широких соціальних інститутів, включаючи політичні та правові системи й процеси, військові системи та порядки, економіку, системи та процеси соціального забезпечення, релігійні, освітні системи, комунікації та ін.

Аналіз середнього (мезо-) рівня робить акцент на вивченні конкретного суспільства, національної держави, державних установ, корпорацій, університетів та великих соціальних груп. Мікрорівень досліджує малі соціальні одиниці, такі як індивід, малі соціальні групи. Для комплексного вивчення соціальної проблеми важливо зробити акцент на соціальній взаємодії

як на кожному рівні окремо, так і на соціальній взаємодії між цими трьома рівнями.

Питання для самоконтролю

1. Соціальні проблеми та соціальний контроль.
2. Соціальні проблеми та соціальна дезорганізація.
3. Соціальні зміни та соціальні проблеми.
4. Соціологічні теорії та процес втручання в соціальні проблеми.
5. Програма вирішення соціальних проблем.

Завдання для самостійної роботи

Які соціологічні теорії допоможуть Вам в вирішенні обраної соціальної проблеми? Проведіть теоретичний аналіз на всіх трьох рівнях. Запропонуйте декілька підходів щодо втручання в обрану соціальну проблему (з точки зору різних теорій) та порівняйте перспективи їх застосування.

Рекомендована література [4, 6, 7, 13, 15].

ТЕМА 8. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З КОНКРЕТНИМИ СОЦІАЛЬНИМИ ПРОБЛЕМАМИ

Питання для обговорення

1. *«Вічні» соціальні проблеми та підходи до їх вивчення та вирішення.*
2. *Актуальні соціальні проблеми сучасної України та способи їх рішення в рамках професійної кваліфікації соціального працівника.*
3. *Основні форми роботи з соціальними проблемами в рамках професійної кваліфікації соціального працівника.*
4. *Інноваційні підходи щодо вирішення соціальних проблем з точки зору інформатизації соціального простору.*
5. *Глобальні соціальні проблеми та підходи до їхнього вивчення і вирішення.*

Методичні рекомендації щодо вивчення питань теми

На цьому завершальному етапі нашою головною задачею буде узагальнення наробок стосовно обраної Вашою малою групою тієї чи іншої соціальної проблеми.

В нашому курсі вивчалися такі соціальні проблеми різного рівня та ступеня важкості. По-перше, бідність (масштаби, моделі, типи, наслідки та ін.) Безробіття.

Нерівності. Національна, расова, етнічна. Гендерна нерівність. Цифрова нерівність. Інші види.

Трансформація сім'ї та проблеми, що пов'язані саме з цим. Освіта. Ейджизм. Вживання алкоголю. Вживання наркотичних речовин. Охорона здоров'я.

Урбанізація. Демографічна проблема. Інвайронментальні проблеми. Глобальний тероризм.

Ваш вибір та вибір Вашої малої групи може бути вільним. Але потребує узгодження з усіма членами студентської групи.

Питання для самоконтролю

1. Розгляньте, наприклад, поняття та форми бідності. Які основні причини бідності?
2. Яким є зміст функціоналістського підходу до визначення бідності?
3. У чому полягає деприваційний підхід до визначення бідності?
4. Чому бідність є не лише економічною, а й соціальною проблемою?
5. Які проблеми індивідів та соціальних груп породжуються бідністю?
6. Охарактеризуйте основні інструменти виміру бідності. Які економічні та соціальні цілі виміру бідності?
7. Розкрийте соціальне значення індексного виміру бідності.

Завдання для самостійної роботи

1. Підготуйте узагальнений звіт за результатами дослідницької роботи Вашої малої групи над обраною соціальною проблемою, включаючи всі підходи, що вивчалися на практичних заняттях.
2. Напишіть реферат за результатами проведеного Вами конкретного вивчення соціальної проблеми.

Рекомендована література [1, 2, 3, 9, 10, 11, 12, 20, 22, 23].

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми сімейного насильства : монографія / Перцева Т. О., Огоренко В. В., Кожина Г. М. та ін., за заг. ред. проф. Т. О. Перцевої та проф. В. В. Огоренко. Дніпро, 2021. 188 с.
2. Дуля А., Лехолетова М., Лях, Т. (2025). Соціальна робота з бездомними особами в країнах Європи: досвід соціальної підтримки та гуманітарної допомоги. *Social Work and Education*, Vol. 12, No. 2 pp. 241-258.
DOI: 10.25128/2520-6230.25.2.11
3. Здоров'я підлітків та молоді: факти та проблеми сьогодення.
URL: <https://knowledge.org.ua/zdorov-ja-pidlitkiv-ta-molodi-fakti-ta-problemi-sogodennja/>
4. Іващенко М. В., Киселюк В. А., Киселюк Ю. Є. Глобальні проблеми людства та їх прояв в Україні. *Економічні студії*. № 1(19) 2018. С. 20-24.
URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/533365.pdf>
5. Кацьора О. Соціологічна інтерпретація соціальних проблем // *GRAN*/ 23 (6-7) 2020. с. 39-45.
URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/31145/1/Соціологічна%20інтерпретація%20соціальних%20проблем.pdf>
6. Климанська Л. Д., Савка В. Є. Соціологія соціальних проблем. Навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. 208 с.
7. Климанська Л. Д., Савка В. Є. Соціологія. Навчально-методичний посібник. Львів: Видавничий відділ ІППТ, 2004. 148 с.
8. Лукашевич М. П., Шандор Ф. Ф. Соціологія соціальної роботи: теорія і практика. Підручник. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2018. 232 с.
9. Примуш М. В., Кривошеїн В. В. Соціоінженерний потенціал соціології соціальних проблем // *Політичне життя*. № 2 (2021).
URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/10480>
10. Становище жінок в Україні: реалії та перспективи.
URL: http://gska2.rada.gov.ua/control/uk/publish/article/news_left?art_id=53201&cat_id=466
11. Становище сімей в Україні: Щорічна державна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище сімей та стан реалізації державної сімейної політики.
URL: <https://dismp.gov.ua/dopovid-s2011/>
12. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 30 років незалежності. Випуск 8 (22). Інститут соціології НАН України. 2021.
URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/monitoring-2021dlya-tipografii.pdf>

13. Штомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства. Львів: Колір ПРО, 2020. 800 с.
14. Amzat J., Magaji A. A. Sociology of Social problems: an introduction // Contemporary Issues in Sociology and Social Work: An Africanist Perspective (pp.45-60). Publisher: College Press, Lead City University. 2019. URL: https://www.researchgate.net/publication/335700728_Sociology_of_Social_Problems
15. Constructionist Controversies: Issues in Social Problems Theory / Gale Miller, James A. Holstein. New York, 2013.
16. Contemporary Social Problems / Ed. Nisbet R., Merton R. New York, 2011.
17. Fuller R., Myers R. The Natural History of Social Problem // American Sociology Review. 2014 b. 6: 320-328.
18. Fuller R, Myers R. Some Aspects of a Theory of Social Problems American Sociological Review. 2014 a. 6: 24-32.
19. Ibarra P. R., Kitsuse J. I. Contemporary Issues in Social Constructionism // Constructionist Controversies. Issues in Social Problems Theory / G. Miller, A. Holstein. New York. 2013.
20. Kallen David J.; Miller Dorothy; and Daniels Arlene (1989) "Sociology, Social Work and Social Problems," Sociological Practice: Vol. 7: Iss. 1, Article 14. URL: <http://digitalcommons.wayne.edu/socprac/vol7/iss1/14>
21. Social Problems: A Critical Power-Conflict Perspective / Joe R. Feagin, Clairece Booher Feagin. Third edition. New Jersey, 2012.
22. Sociology and the study of social problems. URL: https://www.sagepub.com/sites/default/files/upm-assets/94023_book_item_94023.pdf
23. The Sociology of Social Problems. Chapter 1. URL: https://rowman.com/webdocs/SP_CH1.pdf
24. Waller W. Social Problems and the Mores // American Sociological Review. 2016. 1: 922-934.

Навчальне видання

СОЦІОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до практичних занять
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 Соціальна робота

Електронне практичне видання

Укладач:

Романенко Світлана Володимирівна

В авторській редакції

Затв. авт. 21.04.2026. Шрифт Times New Roman.
Системні вимоги: операційна система сумісна з програмним забезпеченням
для читання файлів формату PDF.
Обсяг 0,6 МБ. Зам. № 3125.

Видавець:

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
вул. Змієнка Всеволода, буд. 2, м. Одеса, 65082, Україна
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8592 від 23.03.2026 р.
Тел.: (048) 723 28 39, e-mail: druk@onu.edu.ua